

ja teknologian lisäksi tarvitaan ihmisiä, kulttuuria ja oppimista – joskin selvästi tietojenkäsittelytieteilijän näkökulmasta.

Empiiristen analyysien painopiste on Tanskassa ja Australiassa johtuen tietysti toimittajien taustoista. Erityisesti hyvinvointivaltiotarkasteluihin tämä jättää aukon, kun kokonaiskuva datafikaation edistymisestä erilaisissa kansallisissa järjestelmissä tai hyvinvointivaltio- regiimeissä ei tarjota.

Erikoinen kokonaisuus siis – ot sikko ei oikeastaan vastaa sisältöä, ja tekstien taso vaihtelee, mutta teoksen perusrunkona on kuitenkin hyvää empiiristä tutkimusta, ja tunnistettu ongelma on ilman muuta tärkeä. Datafikaatio haastaa monella tavalla yhteiskunnan organisaatioiden toimintaa, ja tutkimusta tämän käytännön seurauksista tarvitaan. Kirjassa pyritään myös tuomaan tietojenkäsittelytieteilijöitä ja sosiaalitieteilijöitä samaan keskusteluun, mitä myös tarvittaisiin, vaikka vuoropuhelu ei tässä teoksessa vielä lähdekään oikein käyntiin. Big data -keskusteluista seuranneelle kirja ei ehkä tuo kovin paljua uutta, mutta se on suositeltavaa luettavaa kaikille, jotka pohtivat erilaisten organisaatioiden toimintaa ja datafikaation tuomia muutoksia siinä.

Arho Toikka

Tilasto on niin kuin se luetaan

Caroline Criado Perez:
Näkymättömät naiset. Näin tilastot paljastavat miten maailma on suunniteltu miehille. Helsinki: WSOY, 2020, 411 s. ISBN 978-951-0-44665-2

Tartuin Perezin kirjaan ennakoluuloisena kirjan herättäessä ristiriitaisia tunteita ja kansillaan. Silmiinpistävä väriprovoosivine otsikoineen ja takakannessa esitettyine esimerkkeineen naisten kokemista vääryyksistä toimivat tehokkaasti huomion herättäjinä – toisia varmasti innostaen, mutta itseäni ne lähinnä ärsyttävät. Provoosivien kuvausten ohella kannessa komeileva leima Royal Societyn Vuoden tiedekirjana 2019 sekä Financial Timesin Vuoden bisneskirjana 2019 herättää epäuskoista hämmästyksiä: ollaanko tässä nyt aivan tosissaan.

Perez aloittaa kirjansa esittelemällä lukijalleen lukuisia esimerkkejä siitä, miten ihmisyysyden oletusarvona on mies. Perez poimii tilastoista monipuolisesti ja laaja-alaisesti tietoja esittäen niihin liittyviä esimerkkitapauksia. Kuvaan Perezin esittämistapaa esimerkkejä ketjuttavaksi, koska

hän etenee yhdestä esimerkkitapauksesta toiseen ja siitä edelleen jonkin yhteisen tekijän kautta seuraavaan. Ketjumainen kirjoitustyyli tekee lukemisesta hieman hengästyttävää. Esimerkiksi kuvatessaan naisten näkymättömyyttä jokapäiväisessä elämässä Perez lähtee liikkeelle Karlskogan kaupungin lumen auraamisesta tuoden samalla esiin auraamisen erilaiset vaikutuksesta miehiin ja naiseen sillä perusteella, että ”naiset poikkeuksetta kävelevät ja käyttävät julkisia liikennevälineitä enemmän kuin miehet”. Tästä Perez jatkaa edelleen tilastoihin nojautuen ja tuo esiin jalankulkijoiden suuremman todennäköisyyden loukkaantua liukkailla keleillä moottoriajoneuvojen kuljettajien verrattuna sekä naisten suuremman osuuden loukkaantuneista jalankulkijoista, josta Perez pääsee sukupuolineutraalin lumenaurauksen tuomiin säästöihin terveydenhoitokuluissa ja työajan menetyksissä. Esittämiensä esimerkkien avulla Perez peräänkuuluttaa sukupuolidatan keräämisen tarpeellisuutta liittyen muun muassa matkustelun syihin ja matkustamisen tapoihin. Samassa yhteydessä Perez tuo esiin lukuisia esimerkkejä sukupuolidatan puutteen seurauksista eri maissa ja eri tilanteissa.

Jokapäiväisen elämän tarkastelun jälkeen kirjassa seuraa

vielä viisi osaa, joissa Perez edelleen erilaisiin tilastoihin ja tutkimuksiin nojautuen tuo esiin naisten näkymättömyyttä työpaikalla, muotoilussa, lääkäriellä, julkisessa elämässä ja katastrofitilanteissa. Perez esittää näihin liittyen todella vaikuttavan laajan kirjon esimerkkejä, joissa naiset on unohdettu. Kirja herättää ajattelemaan jopäpäiväisiä tilanteita hieman eritavalla ja todellakin onnistuu tuomaan naisten näkymättömyyden näkyväksi.

Kirjaa lukiessa heräsin kuitenkin monessa kohtaa epäilemään, seisooko kirjailija aivan sataprosenttisesti sanojensa takana vai onko hän tietentahoton ja sanavalinnoilla manipuloiden luonut vastakkainasettelua ja epätasa-arvoa naisten ja miesten välille. Esimerkiksi lääkkeistä kirjoittaessaan Perez ilmaisee, miten naisille ”määrättiin” masennuslääkettä useammin kuin miehille. Kipulääkkeiden kohdalla Perez taas toteaa naisten ”saaneen” kipulääkettä miehiä harvemmin. Masennuslääke on näin ymmärrettävissä huonoksi asiaksi, jota naisparolle määrätään, kun taas kipulääke on hyvä asia, jota naiset eivät saa niin paljon kuin miehet. Miesten ja naisten työntekoa ja erityisesti palkatonta työtä koskevassa osiossaan Perez maalaillee seuraavasti: ”[e]des silloin, kun miehet lisäävät palkatonta työtään, he

eivät tee sitä hoitamalla enemmän arkisia kotitöitä, joista suurin osa työtaakasta muodostuu, vaan kuorimalla kerrat päältä ja tekemällä mukavampia töitä, kuten lastenhoitoa”. Näillä sinänsä huomaamattomilla ja tahattomilla tai tahallisilla sanavalinnoillaan Perez luo tehokkaasti vaikutelman naisten huonommasta kohtelusta, pienemmistä oikeuksista ja yleisestä näkymättömyydestä.

Miia Gustafsson on arvioinut kirjaa Ylelle (Yle 26.4.2020) todeten, että ”[k]yse ei ole tunte- tai mielipideasiasta, sillä kirjassa esitetyt asiat perustuvat puhtaaseen faktaan”. Tilastojen samastaminen ”puhtaaseen faktaan” on juuri se asia, joka saa minut kirjan suhteen varovaiseksi. Jussi Simpuran ja Jussi Melkaksen *Tilastot käyttöön!*-teoksessa (Gaudeamus, 2013) käyttämin sanoin tilastot ovat yhteisesti sovittuja tapoja kuvata maailmaa, mutta samalla ne vaikuttavat tapaamme ymmärtää maailmaa. Koska tilastot vaikuttavat siihen, minkälaisia käsityksiä ja tulkintoja luomme todellisuudesta, on tärkeää, että tilastoja lukeva osaa arvioida kriittisesti sekä tilastojen hyötyjä että myös niiden rajallisuuksia. Tilastojen lukemisen taito on sen ymmärtämistä, miten, kenen toimesta ja missä yhteydessä tilasto on tuotettu ja miten tilastoa on tulkittava. Perez nojaa kirjassaan vaikuttavaan

määrään tilastoja, mutta paikka paikoin jään epäileväksi sen suhteen, miten hän on mahtanut tilastoja lukea ja tulkita.

Kuten Pertti Töttö toteaa kirjassaan *Paljonko on paljon? Luvuilla argumentoinnista empiirisessä tutkimuksessa* (Vastapaino, 2012), luvut ovat pelkkiä merkkejä, jotka pitää lukea. Tuloksia ovat ne sisällölliset johtopäätökset, joita luvuista tehdään eli se, mitä luvut kertovat tutkittavasta ilmiöstä. Mutta – Robert Rosenthalin (1986) sanoin – kuinka paljon luvuista tehdyn tulokinnan oikeellisuuteen voi luottaa? Rosenthalin mukaan olisi tutkimisen arvoista tarkastella, mitä tapahtuu siirryttäessä tutkimuksen tuloksista niiden tulkintaan ja pohdintaan (*Meta-analytic procedures for social research*, Sage, 1986). Tähän viittaa myös kirja-arvioni otsikko ”Tilasto on niin kuin se luetaan”.

Siitä huolimatta, että suhtauduin kirjaan sen kansien perusteella ennakkoluuloisesti, toivoin kirjan sisällön yllättävän minut myönteisesti. Vaikka näin ei käynyt, on kirjalla silti paikkansa. Perezin kirjan aihe on tärkeä, ja hän on tehnyt vaikuttavan työn tilastoja lukiessaan ja niiden tuloksia esiin tuodessaan. Mutta tyyli, jolla hän esittää asiat, vie valitettavasti pohjaa uskottavuudelta. Perezin tekstiä ei siis kannata

ottaa ”puhtaana faktana” vaan ennemminkin ajattelemisen aihetta tarjoavana. Voisin kvantitatiivisten menetelmien ja tilastotieteen opettajana käyttää kirjaa menetelmäkursseilla havainnollistavana – ja osin myös varoittavana – esimerkkinä tilastoista, niiden lukemisesta ja tulkinnasta.

Marianne Silén

Sukupuolistunut väkivalta: tunteet, affektit ja affektiiviset käytännöt

Marita Husso, Sanna Karkulehto, Tuija Saresma, Jari Eilola, Heli Siltala & Aarno Laitila (toim.): *Ideological, Institutional and Affective Practices of Interpersonal Violence*. Painopaikka: Cham: Palgrave Macmillan, 2021, 292 s. ISBN 978-3-030-56929-7

Suomalainen sukupuolistuneen väkivallan tutkimus on laaja-alaista ja aidosti monitieteistä. Edellinen tätä ennen lukemani väkivaltaa käsittelevä suomalainen artikkelikokoelma *Sukupuolistunut väkivalta: oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma* (Niemi, Kainulainen & Honkatukia, Vastapaino 2017) liikkui akselilla oikeustieteet-

kriminologia–sosiologia, ja tämä teos kulkee puolestaan yhteiskuntatieteistä, erityisesti sosiologiasta, psykologian kautta humanistiseen tutkimukseen ja post-humanistisiin teemoihin.

Väkivalta ja sen sukupuolittuneisuus ovat emotionaalisesti ja affektiivisesti latautunut aihealue. Väkivaltaan liittyviä tunteita on käsitelty tutkimuksissa aiemmin, esimerkiksi kirjan toimittajan Marita Husson väitöskirjassa *Parisuhdeväkivalta: Lyötyjen aika ja tila* (Vastapaino 2003), mutta ei aihetta ole tyhjennetty suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa. Nyt käsillä oleva teos valottaa niitä tunteuksia, joita väkivallan uhrin, tekijän ja auttamistyöntekijän monissa rooleissaan kokevat kohdatessaan sekä selkeärajaisista että hidasta väkivaltaa.

Voisi kuitenkin kysyä, miksi kirjan otsikossa käytetään termiä affekti (affektiiviset käytännöt). Teos keskittyy kyllä affektiivisiin käytäntöihin. Kirjan luvuissa pohditaan sitä, miten tunteet liittyvät ja miten niitä liitetään väkivallan kokemiseen, tekemiseen ja todistamiseen sekä osallisten auttamiseen ja terapiaan. Lukujen kirjoittajat eivät kuitenkaan ole sitoutuneet eikä heitä ole vaadittu sitoutumaan affekti-käsitteeseen. Osa jopa irtisanoutuu sanasta ja pitää parempana käsitteenä

vaikkapa emootiota, toiset tekstit taas lähenevät Arlie Russell Hochschildin tarkastelemaa emotionaalista työtä, jotkin taas affektiivis-diskursiivisia lähtökohtia. Affekti ja affektiiviset käytännöt siis lähinnä suuntaavat katsetta tiettyihin sukupuolittuneen väkivallan piirteisiin, jotka ovat voineet jäädä aiemmin vähemmälle huomiolle, eivätkä niinkään sido kirjoittajia teoreettisesti. Tämä lienee järvevä ratkaisu ottaen huomioon affekti-käsitteen vähäisen käytön ja jopa soveltamisen vaikeuden tietyillä tutkimuksen aloilla, kuten vaikkapa historiassa. Toimittajien kirjoittamassa johdannossa toki käydään perusteellisesti käsitteellistä keskustelua.

Teos lähtee liikkeelle loogisesti historiasta, ja ensimmäisen osan teemana on väkivalta ihmissuhteissa. Minkälainen on ollut suomalaisen väkivallan menneisyys? Satu Lidman kirjoittaa kunniaväkivallasta suomalaisessa menneisyydessä sijoittaen sen kollektiivisiin ky- läyhteisöihin, aikaan ennen individualisoituneita yhteiskuntia. Niissä suojeltiin kollektiivia, ei niinkään yksilöä. Yhteisyyden ja jatkuvuuden ylläpidon kannalta ei ole tarpeellista suojella yksittäisiä ihmisiä väkivallalta, vaan tarpeellisempaa on suojella yhteisön sosiaalista järjestystä ja hierarkiaa yksilöiden anarkialta. Perheenpään tehtävänä nähtiin